

Priredila: Lidija Pavić-Rogošić

ODRŽIVI RAZVOJ

Sadržaj:

Uvod	2
Definicije održivog razvoja.....	4
Ključni datumi.....	4
Ključni dokumenti.....	4
Deklaracija iz Rija	5
Agenda 21	5
Plan provedbe, Johannesburg	6
Principi održivog razvoja	6
Uloge i odgovornosti	7
Vlast i održivi razvoj	7
Lokalne vlasti	8
Civilni sektor	8
Društvena odgovornost poslovnog sektora	8
Obrazovanje za održivi razvoj	9
Društvena solidarnost	9
Odlučivanje o održivom razvoju - strategije održivog razvoja	10
Europska strategija održivog razvoja	10
Meditranska strategija održivog razvoja	11
Nacionalne strategije održivog razvoja.....	11
Stanje u Hrvatskoj.....	11
Strategija održivog razvoja RH (SOR RH).....	11
Bibliografija:	13

ODRŽIVI RAZVOJ

Uvod

Prije četrdesetak godina počelo se uviđati kako je nemoguće imati zdravo društvo i kvalitetno gospodarstvo u svijetu u kojem postoji toliko siromaštva i narušavanja okoliša. Gospodarski razvoj se ne može zaustaviti, no valja mu promijeniti smjer, kako bi postao manje poguban po okoliš i društveni razvoj. Pretvaranje tih spoznaja u djelo i prijelaz na održive oblike razvoja i načina života izazov je današnjem dobu.

Koncept održivog razvoja podrazumijeva proces prema postizanju ravnoteže između gospodarskih, socijalnih i ekoloških zahtjeva kako bi se osiguralo «zadovoljavanje potreba sadašnje generacije bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe». Od 1987. godine kada je na ovaj način definiran u Izvještaju Svjetske komisije za okoliš i razvoj, kojom je predsjedavala Gro Harlem Brundtland, pa do današnjeg dana, održivi razvoj je postao jedan od ključnih elementata u formuliranju i provođenju razvojnih politika u svijetu.

Operacionalizacija koncepta i njegova primjena u praksi rezultat su kako teorijskih tako i političkih težnji usmjerenih k osiguravanju dugoročnog razvoja ljudskog društva i očuvanju okoliša. U tom procesu, ključni događaji i pokretačka snaga bili su Svjetski skupovi na vrhu u Riju i Johaneshburgu te usvajanje Milenijske deklaracije UN u rujnu 2000.. Od razine UN (i Komisije UN za održivi razvoj) i brojnih multilateralnih i međunarodnih institucija i organizacija, preko vlada pojedinih zemalja i EU pa sve do civilnog sektora i lokalne samouprave, provođenje koncepta održivog razvoja je pitanje na kome rade milijuni ljudi širom svijeta.

Održivi razvoj je okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti.

On se oslanja na ambicioznu ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša.

Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

S tako postavljenim ciljem, zaštita okoliša postaje znatno šira od tradicionalnog gledanja, prema kojem se dominantno bavila zaštitom ljudskog zdravlja i očuvanjem cjelovitosti ekoloških sustava. U konceptu održivog razvoja danas nalaze ishodište svi moderni gospodarski¹ i društveni trendovi jer su štete okolišu štete sveukupnom društvu, i obrnuto, djelovanje u zaštiti okoliša donosi korist u obliku gospodarskog rasta, zapošljavanja i konkurentnosti.

Globalno gospodarstvo mora odgovarati ljudskim potrebama i opravdanim htijenjima, ali razvoj treba smjestiti u ekološke granice planeta.

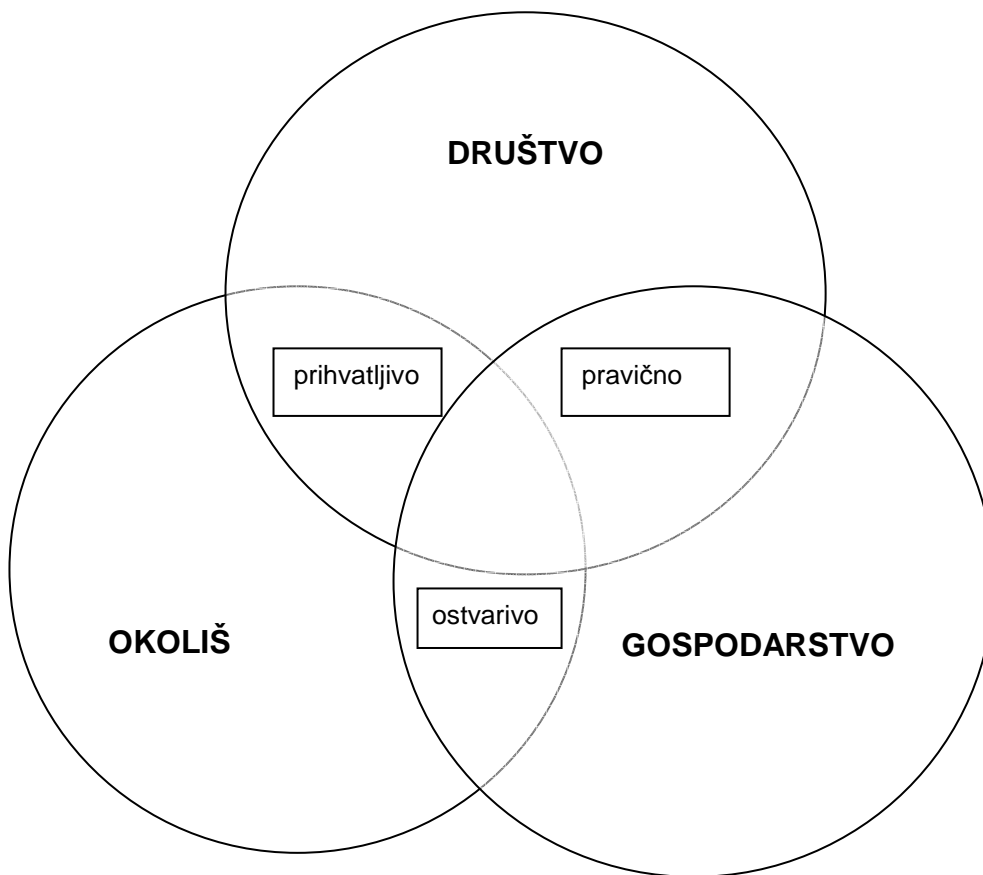
UN-ov Skup o Zemlji, održan 1992. u Rio de Janeiru, koji je do tada okupio najveći broj čelnika vlada, usmjerio je svjetsku pažnju na najkritičnija pitanja pred kojima se svi nalazimo i usvojio *Agendu 21*, globalni plan djelovanja na njihovom rješavanju. Konferencija je jasno pokazala

¹ Npr. razvoj malih, srednjih te obiteljskih poduzeća, razvoj uslužnih djelatnosti, povratak korištenju tradicionalnih vještina, organska poljoprivreda i ostale održive gospodarske inicijative.

kako o okolišu i o gospodarskom i društvenom razvoju više ne možemo razmišljati kao zasebnim kategorijama. *Deklaracija iz Rija* sadrži osnovna načela na kojima države moraju zasnivati buduće odluke i programe, uzimajući u obzir djelovanje društveno-gospodarskog razvoja na okoliš.

Konferencija UN-a u Johannesburgu o održivom razvoju, održana 2002. pokazala je da nije baš puno učinjeno, a i ona sama će biti zapamćena kao *summit* kompromisa, između Europe i SAD-a, između razvijenih i nerazvijenih.

Tri sastavnice održivog razvoja

Autor: Johann Dréo

Definicije održivog razvoja

Razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija u zadovoljavanju njihovih potreba.

Održivi razvoj je proces promjena u kojem su iskorištavanje resursa, smjer ulaganja, orijentacija tehničkog razvoja i institucionalne promjene² u međusobnom skladu i omogućavaju ispunjavanje potreba i očekivanja sadašnjih i budućih naraštaja.

*Brundtland, Svjetska komisija o okolišu i razvoju 1987.
Izveštaj "Naša zajednička budućnost".*

Razvoj u okvirima prihvatnog kapaciteta ekosustava Zemlje.

IUCN - Međunarodna unija za očuvanje prirode

Poboljšanje kvalitete života, ali u okvirima prihvatnog kapaciteta ekosustava.

Claude Martin, WWF

Održavanje ravnoteže između ljudske potrebe za poboljšanjem kvalitete življenja i blagostanja s jedne strane te očuvanja prirodnih izvora i ekosustava, o kojima ovise buduće generacije.

The Global Development Research Center

Održivi razvoj

potrošnja < obnavljanje

Ribar s otoka Hvara

Razvoj koji osigurava i zadovoljava sve potrebe za normalno življenje, a istovremeno ne ugrožava uvjete življenja za buduće generacije.

Polaznica ODRAZ-ovog treninga

Ključni datumi

- 1972. - Štokholmska konferencija o čovjekovu okolišu
- 1983. – Komisija UN za okoliš i razvoj (Brundtlandina komisija)
- 1992. – Konferencija UN o okolišu i razvoju u Riju de Janeiru
- 2002. – Svjetski *summit* o održivom razvoju - "Rio + 10" - Johannesburg

Ključni dokumenti

- 1987. – Brundtlandina komisija
 - ▶ izvještaj "Naša zajednička budućnost" ▶ održivi razvoj
- 1992. – Konferencija UN o okolišu i razvoju u Riju de Janeiru
 - ▶ Agenda 21, Deklaracija iz Rija, Okvirna konvencija o promjeni klime, Konvencija o biološkoj raznolikosti
- 2002. – Svjetski *summit* u Johannesburgu
 - ▶ Plan provedbe

² Institucionalne promjene znače promjene u političkom, obrazovnom, pravnom, financijskom itd. Sustavu; izvor: D. Bačun

Deklaracija iz Rija

Deklaracija iz Rija o okolišu i razvoju sadrži 27 načela koja definiraju prava ljudi na razvoj i obaveze u očuvanju zajedničkog okoliša te obaveze država u postizanju održivog razvoja, uzimajući u obzir cjelovitost i međuovisnost planeta Zemlje.

Ta se načela nadovezuju na ideje Štokholmske deklaracije koja je usvojena na Konferenciji Ujedinjenih naroda o čovjekovom okolišu 1972. godine.

U Deklaraciji iz Rija se polazi od potrebe povezivanja gospodarskog razvoja sa zaštitom okoliša, kao jediniim putem prema održivosti i dugotrajnom gospodarskom razvoju. Ova Deklaracija govori i o potrebi povezivanja, suradnje i ravnopravnog partnerstva između različitih dionika iz svih sektora (javnog, poslovnog i civilnog).

Neka od načela Deklaracije iz Rija su:

- ljudi imaju pravo na zdrav život,
- današnji razvoj ne smije ugrožavati potrebe za razvojem i kvalitetnim okolišem sadašnjih i budućih generacija,
- države imaju suvereno pravo iskorištavanja vlastitih prirodnih izvora ukoliko ne izazivaju štete u okolišu izvan svojih granica,
- države trebaju primjenjivati preventivni pristup zaštiti okoliša,
- zaštita okoliša mora postati sastavnim dijelom razvojnih procesa, kako bi se postigao održivi razvoj,
- važan zadatak pred međunarodnom zajednicom je iskorijenjivanje siromaštva i smanjivanje razlika u životnom standardu u različitim dijelovima svijeta,
- treba raditi na smanjivanju i napuštanju neodrživih obrazaca proizvodnje i potrošnje,
- države će poticati razvoj svijesti o okolišu i sudjelovanje javnosti, jer se pitanja zaštite okoliša najbolje rješavaju uz sudjelovanje svih zainteresiranih građana i osiguravanjem širokog pristupa informacijama o okolišu,
- zagađivači bi načelno trebali snositi troškove zagađenja,
- za ostvarivanje održivog razvoja potreban je cjelovit angažman žena, kreativnost, ideali i hrabrost mladih kao i iskustva lokalnog i autohtonog stanovništva čiji bi identitet, kulturu i interes trebalo priznati i podržavati,
- mir, razvoj i zaštita okoliša međuovisni su i nedjeljivi.

Agenda 21

Agenda 21 polazi od pretpostavke da je zajedničko i odmjereno rješavanje pitanja okoliša i razvoja jedini način osiguranja sigurnije i uspješnije budućnosti. Agenda 21 predstavlja globalni konsenzus i preuzimanje obaveze surađivanja u razvoju i zaštiti okoliša na najvišoj političkoj razini.

Prepoznato je da je održivi razvoj prvenstveno obaveza vlada, koje su nadležne za izradu državnih strategija, planova i programa. No, prepoznaje se i važna uloga drugih dionika i društvenih skupina. Također je prepoznato da su za ostvarivanje ciljeva Agende 21 potrebna značajna financijska sredstva te pomoć zemljama u razvoju. Suradnja među državama bitna je za učinkovito i ravnomjerno raspodijeljeno globalno gospodarenje koje svima može pomoći na putu ostvarivanja održivog razvoja.

Polazeći od činjenice da je svijet suočen sa sve većim siromaštvom, glađu, bolestima te povećanjem razlika između bogatih i siromašnih, Agenda 21 ističe potrebu aktivnosti na suzbijanju siromaštva. Smanjenje siromaštva treba biti prioritetnim zadatkom Ujedinjenih naroda i zemalja članica. Način smanjivanja siromaštva ne bi trebao ovisiti o inozemnoj humanitarnoj pomoći, već kroz jačanje sposobnosti zarađivanja za život na održivi način. Treba voditi računa o očuvanju i zaštiti prirodnih izvora u siromašnim zemljama te da od korištenja tih izvora korist ima domaće stanovništvo.

U Agendi 21 je istaknuta potreba promjene obrazaca proizvodnje i potrošnje te zaštite i unapređivanja ljudskog zdravlja. Ukazalo se nadalje na problem sve većeg broja gradova, koji nose probleme u rasponu od zagađenosti zraka do beskućnika; nedostatka čiste vode i loših sanitarnih uvjeta.

Agenda 21 govori i o zaštiti okoliša i upravljanu prirodnim izvorima, ali i o jačanju uloge osnovnih društvenih skupina – žena, djece i mladih, organizacija civilnog društva, lokalnih vlasti, radnika i sindikata, poslovnog svijeta i industrije kroz društveno odgovorno poslovanje, znanstvenika te poljoprivrednika. Agenda 21 ističe potrebu edukacije, osposobljavanja i podizanja svijesti javnosti te informiranja kao podloge za odlučivanje, ali i govori o potrebnim financijskim sredstvima.

Plan provedbe, Johannesburg

Pred skup u Johannesburgu generalni tajnik UN-a postavio je 5 glavnih točaka: voda, energija, zdravlje, poljoprivreda i biološka raznolikost.

Na skupu su dao naglasak na obaveze vlada, organizacija civilnog društva i poslovnog sektora za hitnim i održivim akcijama za smanjenje siromaštva, zaštitu okoliša i poboljšanje pristupa vodi, energiji, hrani i zdravstvenim uslugama.

Plan provedbe, glavni dokument Skupa, postavio je ciljeve i rokove akcija: pristup čistoj vodi i zdravstvu, povećanje pristupa suvremenim energetskim servisima, zaštitu biološke raznolikosti, strategiji osiguranja hrane u Africi, te 50 % smanjenje broja ljudi koji žive u siromaštvu do 2010.

„Vlade su se suglasile o konkretnim obvezama i akcijama koje će smanjiti razlike među ljudima u svim regijama svijeta“ rekao je generalni tajnik UN Kofi Annan na završnoj konferenciji Skupa.

Principi održivog razvoja

Globalno prihvaćeni principi održivog razvoja, definirani su kroz *Deklaraciju* iz Rija i *Agendu 21*, *Deklaraciju* i *Plan provedbe* iz Johannesburga, kao i na principima *Milenijske deklaracije UN* (koji su pretočeni u Milenijske razvojne ciljeve). Ovi principi se sažeto mogu prikazati na sljedeći način:

- Integriranje pitanja okoliša u razvojne politike;
- Internalizacija troškova vezanih za okoliš (tj. prevođenje eksternih troškova degradacije okoliša u interne troškove zagađivača/korisnika) kroz provođenje principa zagađivač/korisnik plaća;
- Sudjelovanje svih društvenih dionika u donošenju odluka kroz procese savjetovanja i dijaloga te stvaranje partnerstva;
- Pristup informacijama i pravosuđu
- Generacijska i međugeneracijska jednakost (uključujući i rodnu ravnopravnost) i solidarnost;
- Princip supsidijarnosti (hijerarhije odnosno međuzavisnosti) između lokalne i globalne razine; i
- Pristup uslugama i financijskim resursima koji su neophodni za zadovoljavanje osnovnih potreba.

Ovi principi predstavljaju prizmu kroz koju bi trebali biti sagledani postojeći problemi i izazovi za održivi razvoj pojedinih država, odnosno okvir u kome su definirani ciljevi, zadaci i mjere za provođenje politika održivog razvoja.

Polazeći od gore-navedenog, održivi razvoj podrazumijeva:

- Uravnotežen i pravičan gospodarski razvoj koji se može održati u dužem vremenskom razdoblju;
- Smanjenje siromaštva, kroz osnaživanje siromašnih i osiguranje njihovog boljeg pristupa neophodnim uslugama i sredstvima;
- Sudjelovanje svih zainteresiranih strana u procese odlučivanja (nacionalne i lokalne vlasti, organizacije civilnog društva, poslovni sektor, profesionalne organizacije, sindikati), uz promoviranje dijaloga i postizanje povjerenja kako bi se razvio društveni kapital;
- Pažljivo upravljanje i očuvanje (u najvećoj mogućoj mjeri) neobnovljivih resursa;
- Racionalna/održiva upotreba energije i prirodnih izvora (vode, zemljišta, šuma, itd.);
- Smanjivanje otpada, učinkovito spriječavanje i kontrola zagađenja te smanjivanje na najveću moguću mjeru ekoloških rizika;
- Unaprijeđenje sustava obrazovanja i zdravstva i poboljšanja u pogledu ravnopravnosti spolova;
- Zaštitu kulturnih identiteta, tradicije i nasljeđa.

Uloge i odgovornosti

Vlast i održivi razvoj

Dobra vlast predstavlja sustav koji se temelji na demokraciji, slobodi, povjerenju, učinkovitosti i pravednom institucionalnom uređenju, donošenju odluka temeljenim na podacima i znanstveniom dostignućima, koordinaciji i partnerstvu, vjerodostojnim pravima građana, odgovarajućem sudjelovanju civilnog društva, transparentnosti postupaka donošenja odluka, pristupu pravosuđu i provođenju zakonodavstva u području zaštite okoliša.

Održivi razvoj zahtijeva zajednički jezik svih sektora u vladi, kao osnove za integrirano odlučivanje i postizanje konsenzusa.

Tri preduvjeta:

- strateško promišljane i planiranje u cilju djelotvornog integriranja različitih sektorskih politika,
- postavljanje konkretnih, realističnih i mjerljivih ciljeva u srednjeročnim i dugoročnim planovima
- uspostava partnerskih odnosa.

Vlada ima posebnu ulogu u postizanju konsenzusa i osiguravanju osnova za integrirano odlučivanje. Međutim, partnerstvo s civilnim društvom, uključujući glavne skupine, akademske i vjerske zajednice, važan su dio osiguravanja transparentnosti i odgovornost vlasti te za podizanje svijesti o održivim obrascima potrošnje.

Partnerstvo s poslovnim sektorom je također važno, u cilju održivog upravljanja prirodnim izvorima, osiguravanju novih radnih mjesta i promoviranju održivog razvoja.

Vlada mora osigurati odgovarajući okvir za promicanje partnerstava među različitim sektorima u društvu.

Lokalne vlasti

Brojni problemi vezani za gospodarski razvoj, kvalitetu življenja te onečišćivanje okoliša, ali i njihova rješenja, imaju korjene u lokalnim djelatnostima, tako da lokalne vlasti moraju odigrati ključnu ulogu u ostvarivanju održivog razvoja.

To je razina vlasti najbliža ljudima, pa ima bitnu ulogu u obrazovanju i uključivanju u održivi razvoj. Poželjno je da se u lokalnim zajednicama donose lokalne Agende 21. Nažalost, u Hrvatskoj gotovo da i nemamo takvih primjera, iako bi proces izrade takvog dokumenta pridonio okupljanju svih raspoloživih resursa u zajednici, bilo da dolaze iz javnog, poslovnog ili civilnog sektora. Na taj način bi se lakše prikupile sve relevantne informacije, šire sagledali problemi i potrebe te postigla suglasnost o strategiji održivog razvoja na lokalnoj razini.

Civilni sektor

Organizacije civilnog društva imaju važnu ulogu u oblikovanju i primjeni sudioničke demokracije. Te su organizacije neovisne o vladi i politici, a velik broj raspolaže različitim stručnim znanjima potrebnim za osmišljavanje i provedbu društvenog odgovornog i za okoliš prihvatljivog razvoja. I u Hrvatskoj postoji cijeli niz organizacija civilnog društva koje, često u partnerstvu s lokalnim vlastima, provode vrijedne projekte pružanja socijalnih usluga različitim društvenim skupinama koje su u nepovoljnom položaju. Važnu ulogu imaju u neformalnom obrazovanju te podizanju svijesti javnosti o potrebi očuvanja okoliša. Jedna od važnih uloga tih organizacija je i lobiranje i provođenje kampanja za poboljšanje stanja u određenim područjima, ali i aktivnosti praćenja provođenja propisa.

Stoga se sve više promovira i ostvaruje partnerstvo između lokalnih vlasti i javnih ustanova s organizacijama civilnog društva, kako bi se pokrenuo razvoj, riješili lokalni problemi i zadovoljile potrebe građana.

Društvena odgovornost poslovnog sektora

Društveno odgovorno poslovanje (DOP) je koncept u kojem kompanije integriraju brigu o društvu i okolišu u svoje poslovanje te u odnose sa svojim dionicima, i to na dobrovoljnoj osnovi.

U Europi i širom svijeta raste broj kompanija koje promoviraju svoju strategiju društvene odgovornosti, kao odgovor na različite ekonomske i društvene pritiske te one koje se tiču zaštite okoliša. Te kompanije žele poslati poruku različitim dionicima³, s kojima imaju doticaj: zaposlenici, dioničari, investitori, potrošači, javni sektor te organizacije civilnog društva. Na taj način kompanije investiraju u svoju budućnost. Pri tome smatraju da njihov dobrovoljni angažman i opredjeljenost mogu pomoći u povećanju dobiti.

Izražavajući socijalnu odgovornost i dobrovoljnost kroz opredjeljenost koja prelazi propisane zakonske zahtjeve (koje ionako moraju poštivati), kompanije nastoje povećati standarde društvenog razvoja, zaštite okoliša te poštivanja ljudskih prava. Također na taj način teže dobrom i transparentnom upravljanju, promovirajući interese različitih dionika na putu prema postizanju kvalitete i održivosti. Na taj način se ostvaruju nova partnerstva i proširuje postojeća suradnja unutar kompanija u pogledu socijalnog dijaloga, stjecanja vještina, jednakih mogućnosti, predviđanja i upravljanja promjenama. Tako jača ekonomska i društvena kohezija na lokalnoj ili nacionalnoj razini. Na globalnoj razini, na taj se način doprinosi zaštiti okoliša i poštivanju osnovnih ljudskih prava.

³ Dionici (engl. stakeholders) – pojedinci, zajednice, organizacije koje utječu ili na njih utječu aktivnosti poduzeća. Mogu biti interni (npr. zaposlenici) ili eksterni (npr. potrošači, dobavljači, dioničari, lokalne zajednice).

DOP je u skladu s osnovnom porukom *Strategije održivog razvoja* za Europu, koja je dogovorena u lipnju 2001. na sastanku Vijeća Europe u Göteborgu te ažurirana 2006.→ gospodarski rast, društvena kohezija i zaštita okoliša, dugoročno moraju ići ruku pod ruku.

Obrazovanje za održivi razvoj

Već je u Agendi 21 navedena potreba za obrazovanjem, osposobljavanjem te jačanjem svijesti javnosti kako bi se probudila ekološka i etička svijest, poštivale vrijednosti te promijenili stavovi. Potrebno je steći vještine i naučiti načine ponašanja potrebnih za održivi razvoj. Obrazovanje se stoga ne smije usredotočiti samo na fizički i biološki već i na društveno-gospodarski okoliš i ljudski razvoj.

Ujedinjeni narodi su proglasili „Dekadu obrazovanja za održivi razvoj 2005. - 2014.“ U rezoluciji broj 57/254 kojom se proglašava ta dekada naglašeno je da obrazovanje:

- mora inspirirati vjerovanje da svatko od nas ima snagu i odgovornost utjecaja na pozitivne promjene na globalnoj razini,
- predstavlja primarni agent transformacije prema održivom razvoju i povećanju kapaciteta kako bi se vizija društva pretvorila u realnost,
- promiče vrijednosti, ponašanje i životne stilove potrebne za održivu budućnost,
- jača kapacitete za promišljanje okrenuto budućnosti.

Obrazovanje za održivi razvoj treba pridonijeti da ljudi budu svjesni realnosti svijeta, potaknuti ih da daju doprinos postizanju veće pravednosti, jednakosti i poštivanja ljudskih prava za sve. U sklopu takvog obrazovanja treba objediniti teme vezane za razvoj, ljudska prava, održivost, mir i prevenciju konflikata, međukulturalnost i sl.

Održivi razvoj treba se promovirati kroz formalno, neformalno i informalno učenje, a edukatori moraju imati kompetencije za uključivanje tema održivog razvoja u proces učenja. Pri tome je važno voditi računa o osiguranju kanala za pravodoban pristup relevantnim informacijama. Pored ekonomskih i zakonskih instrumenata, obrazovanje i informiranje su važni instrumenti u nacionalnim strategijama za postizanje održivosti.

Društvena solidarnost

Globalizacija, tehničke inovacije, starenje stanovništva su neki od faktora koji utječu na stanje gospodarskog i društvenog okruženja. Prilagođavanje takvoj realnosti je jedan od glavnih izazova pred državama.

Europski socijalni model temelji se na setu osnovnih vrijednosti, uključujući demokraciju, rodnu jednakost, iste mogućnosti za sve, poštivanje ljudskih prava te mogućnost pristupa obrazovanju i socijalnoj skrbi.

Postavlja se pitanje treba li i na koji način očuvati te osnovne vrijednosti u vrijeme izazova brzih promjena globalnog gospodarstva, sve većeg smanjivanja radne populacije i ubranog tehnološkog razvoja? U klimi ekonomskih i socijalnih promjena inzistiranje na tim vrijednostima ne primaju svi kao pozitivno nastojanje, dapače javlja se strah da ta socijalna dimenzija predstavlja prepreku daljnjem prosperitetu. Iako ne treba ignorirati te glasove, prevladava mišljenje da se kombiniranjem ekonomskog i socijalnog pristupa pomaže boljem prilagođavanju i konkurentnosti i postizanju boljih prilika za sve. Još uvijek se, srećom, vidi vrijednost u društvenoj solidarnosti. Očuvanje vrijednosti i socijalna politika bitni su dio postizanja kontinuiranog razvoja i poboljšanja kvalitete življenja.

Potrebna je dakle pozitivna interakcija između tri sastavnice održivog razvoja gospodarskog, socijalnog i okolišnog.

„Jačanje demokracije je najvažnija politika u budućnosti. Demokracija je jedna od najvećih vrijednosti. U globalnoj ekonomiji demokratska društva ne mogu si dozvoliti da s ruba gledaju kako tržišna ekonomija diktira vođenje društva. Nije pitanje izabrati između tržišne ekonomije i nekog alternativnog ekonomskog sustava. Ako se ljudi osjećaju nemoćno u svojim domovima ili na svom poslu, tržišna će ekonomija izgubiti legitimitet. Ako su ljudi nezaposleni ili ne mogu utjecati na ono što se dešava na njihovom radnom mjestu, u vrtićima ili školama koje pohađaju njihova djeca, ili na razvoj svog kraja, kako se od njih može očekivati da predano služe stvarnim ljudskim potrebama?“

Tarja Filatov, ministrica rada Finske

Odlučivanje o održivom razvoju - strategije održivog razvoja

Dosadašnji način donošenja odluka i planiranja razvoja, koji se odvija odvojeno po sektorima pridonosi razdvajanju gospodarskih, društvenih i ekoloških čimbenika. Na taj se način pridonosi nerazumijevanju veza između okoliša, društvenog i gospodarskog razvoja te se pri odlučivanju ne odabiru razvojni putevi koji su gospodarski učinkoviti, društveno pravedni te prihvatljivi po okoliš.

Pri razmišljanju o razvoju jedne zemlje treba sustavno i integrirano razmatrati utjecaje gospodarskih, društvenih, fiskalnih, energetskih, poljoprivrednih, prijevoznih, trgovinskih i drugih programa i aktivnosti. U raspravi i odlučivanju o smjeru i načinu razvoja potrebno je uključivati i uvažavati različite društvene skupine – nacionalne, regionalne i lokalne vlasti, industriju, znanost, relevantne organizacije civilnog društva te širu javnost.

Vlade bi trebale donijeti strategije održivog razvoja kako bi integrirale društvene programe s programima zaštite okoliša i gospodarskog razvoja u svim ministarstvima i na svim razinama. Nažalost, održivi razvoj se često poistovjećuje sa segmentom zaštite okoliša, čemu pridonosi i činjenica da su za održivi razvoj najčešće zadužena ministarstva zaštite okoliša.

Europska strategija održivog razvoja

Amsterdamski ugovor, temeljni dokument Europske unije, postavlja ostvarenje održivog razvoja Europe kao temeljnu zadaću. Europska unija je 2006. prihvatila novu Strategiju održivog razvoja za proširenu Europu, nakon temeljite revizije Göteborgške strategije održivog razvoja iz 2001. Nova se Strategija bavi izazovima postupne promjene sadašnje neodrživosti u načinima proizvodnje i potrošnje te potrebom za integriranim pristupom pri oblikovanju smjernica i politika. Ona naglašava potrebu za solidarnošću i prepoznaje važnost jačanja partnerstva.

Svrha Strategije je prepoznati i razviti akcije koje će omogućiti EU postizanje kontinuiranog poboljšanja kvalitete življenja sadašnjih i budućih generacija, putem stvaranja održivih zajednica koje su u stanju upravljati i djelotvorno koristiti izvore te potaknuti ekološke i društvene inovativne potencijale u području gospodarstva, osigurati prosperitet, zaštitu okoliša i društvenu koheziju.

Neki od prepoznatih prioritetnih izazova do 2010. su u područjima:

- Klimatske promjene i čiste energije
- Održivi prijevoz
- Održiva proizvodnja i potrošnja

- Javno zdravstvo
- Bolje upravljanje prirodnim resursima
- Socijalna uključenost, demografija i migracije
- Borba protiv globalnog siromaštva.

Mediterranska strategija održivog razvoja

Mediterranska strategija održivog razvoja (MSOR) je usvojena na 14. redovnom sastanku ugovornih strana Barcelonske konvencije, u studenom 2005. u Portorožu u Sloveniji. MSOR prepoznaje održivi razvoj kao odgovor na razvojne izazove u Sredozemlju, kao npr. izazov očuvanja okoliša; demografski, gospodarski, socijalni i kulturni izazovi te izazov globalizacije, regionalne suradnje i upravljanja.

Polazeći od ovih izazova, MSOR definira dugoročnu viziju Sredozemlja kao politički stabilnu, prosperitetnu regiju u kojoj vlada mir. Četiri glavna cilja MSOR su:

1. Doprinosi gospodarskom razvoju kroz unaprijeđenje dobara specifičnih za Sredozemlje;
2. Smanjenje socijalnih razlika kroz implementaciju Milenijskih ciljeva UN i jačanje kulturnih identiteta;
3. Mijenjanje neodrživih obrazaca u proizvodnji i potrošnji i osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima;
4. Poboljšanje upravljanja na lokalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini.

Nacionalne strategije održivog razvoja

U ožujku 2006. Program UN za okoliš donio je Smjernice za izradu nacionalnih strategija održivog razvoja. Te bi se strategije trebale pripremati kroz proces u kojem sudjeluju različiti dionici a odluke se trebaju bazirati na rezultatima provedenih analiza, kako bi se integrirali gospodarski, socijalni i okolišni ciljevi društva kroz pregovore i dogovore. Prepoznata je nadalje potreba kontinuiranog educiranja i jačanja kapaciteta svih sektora u društvu.

Strategija treba odrediti dugoročnu viziju održivog razvoja s jasnim prioritetima i ciljevima. Mora biti kratka, razumljiva, relevantna i realna. Provođenje strategije se mora kontinuirano pratiti na temelju unaprijed definiranih pokazatelja.

Stanje u Hrvatskoj

Hrvatska je još 1972., prije održavanja Konferencije UN posvećene pitanjima zaštite ljudskog okoliša u Stockholmu, donijela "Rezoluciju o zaštiti čovjekove sredine". U godini Svjetskog skupa u Rio de Janeiru donesena je, usprkos ratu, Deklaracija o zaštiti okoliša kojom se Hrvatska opredjeljuje za održivi razvoj. Unatoč tom sažetom, ali i danas aktualnom dokumentu održivog razvoja, sustavno povezivanje zaštite prostora i okoliša s razvojem i socijalnim pitanjima zastalo je na opetovanim izjavama i načelnim opredjeljenjima u nizu pojedinačnih pravnih i programskih dokumenata. Tek od 2000., od kada se bilježi spor ali pouzdan gospodarski oporavak, pitanje održivog razvoja Hrvatske učestalije se javlja na agendi javnog, gospodarskog i civilnog sektora.

Strategija održivog razvoja RH (SOR RH)

Zakonom o zaštiti okoliša iz 2007., određena je *Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske* (u daljnjem tekstu: Strategija) kao dokument koji dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštitu okoliša prema održivom razvoju. Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva odgovorno je za koordinaciju.

Strategija, usvojena u veljači 2009. u Hrvatskom saboru, sadrži temeljna načela⁴, postavlja osnovne ciljeve i mjere održivog razvoja gospodarstva, održivoga socijalnog razvoja i zaštite okoliša te identificira ključne izazove u njihovu ostvarivanju. Usmjerena je na dugoročno djelovanje u *osam ključnih područja*⁵ na kojima se temelje i strateški pravci razvoja Hrvatske.

U Strategiji je naglašeno da je u svakom od osam ključnih izazova važno, između ostalog, podići obrazovnu razinu svih građana i graditi društvo temeljeno na znanju te podupirati kulturu istraživanja i ulaganja u razvoj.

Strategija naglašava potrebu intenzivnog i kontinuiranog informiranja javnosti u cilju podizanja svijesti građana i poticanja na sudjelovanje te pretpostavlja proces dogovaranja kako bi se odredili prioritetni gospodarski, socijalni i okolišni izazovi i mjere.

Prepreke održivom razvoju	Povoljni trendovi za održivi razvoj
<ul style="list-style-type: none"> • Sektorski koncept rada Vlade – nedovoljna međuresorna koordinacija • Izostanak okomite i horizontalne suradnje (centralizirano odlučivanje) • Slabost lokalne uprave i ostalih dionika na lokalnoj razini • Slabost gospodarstva i civilnog društva kao partnera središnjoj vlasti • Kratkotrajnost programskih i financijskih poticajnih mjera 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvojena Strategija održivog razvitka RH (SOR RH) u veljači 2009. • Započela izrada akcijskih planova za provođenje SOR RH • Izrađeni regionalni i lokalni razvojni programi i planovi • Ciljani programi ohrabrenja i poticanja održivog lokalnog razvoja, posebice u području regionalnog i ruralnog razvoja • Pristupni fondovi EU • Bilateralni projekti održivog (lokalnog i ruralnog) razvoja • Politika jačanja razvojnih kapaciteta i sposobnosti različitih dionika • Razvoj civilnog sektora – smanjivanje nejednakosti među sektorima u društvu

⁴ Usmjeravanje Republike Hrvatske prema održivom razvitku vodit će se sljedećim općim načelima: (a) zaštitom ljudskog zdravlja; (b) promicanjem i zaštitom temeljnih ljudskih prava; (c) solidarnošću unutar generacija i među generacijama; (d) ostvarivanjem otvorenog i demokratskog društva; (e) uključivanjem građana; (f) uključivanjem socijalnih partnera; (g) društvenom odgovornošću poslodavaca; (h) integracijom gospodarskih, socijalnih i okolišnih sastavnica u izradi svih politika (smjernica); (i) obrazovanjem za održivi razvoj; (j) usklađenošću politika svih razina uprave i lokalne samouprave; (k) upotrebe najbolje moguće dostupne tehnologije; (l) obnavljanja (npr. ponovnim korištenjem ili recikliranjem) prirodnih resursa; (m) promicanjem održive proizvodnje i potrošnje; (n) predostrožnošću i prevencijom; (o) „onečišćivač plaća“ za onečišćenja koja nanosi okolišu.

⁵ 1. poticaj rasta broja stanovnika; 2. okoliš i prirodna dobra; 3. usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju; 4. ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije i pravde; 5. postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije; 6. jačanje javnog zdravstva; 7. povezivanje prostora; 8. zaštitu Jadranskog mora, priobalja i otoka.

Bibliografija:

Keating M.: Agenda for Change, Centre for Our Common Future, 1993

Jelić Mueck V., Pavić-Rogošić L.: Pregled i ocjena napretka provedbe Agende 21 u RH, ODRAZ i UNDP, 2002.

<http://www.gdrc.org/sustdev/index.html>

<http://www.publicservice.co.uk>

<http://ec.europa.eu>

<http://www.earthsummit2002.org>

<http://ec.europa.eu/environment/eussd/>